

Zitierhinweis

Hlaváček, Ivan: Rezension über: Ulrich Schludi, Die Entstehung des Kardinalkollegiums. Funktion, Selbstverständnis, Entwicklungsstufen, Ostfildern: Thorbecke, 2014, in: Český časopis historický, 2014, 3, S. 559-560, DOI: 10.15463/rec.1189726668

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

ústavních dějin, ale také proto, že jde o důležité bohemikum. Netýká se jen doby před a kolem diskutabilního sesazení Václava IV. z říšského trůnu, ani jen doslova celého lucemburského období, kdy se stýkaly a potýkaly zájmy Wittelsbachů, zejména jejich rýnské, falckrabské větve, ale už i přemyslovské doby královské. V knize profesora heidelberské univerzity se tak na příkladu jednoho z nejvýznamnějších říšských rodů, různě příbuzensky propojeného i s českými králi, reflektují institucionální dějiny říše v podstatě od počátku 13. století do počátku 15. věku.

Nejde přitom o tradiční přístup, kombinují se tu aspekty právně-historické v nejširším slova smyslu s aspekty politickými a ovšem také s pozorováními nejrůznějších rituálů, které tvořily neodlučitelnou složku vzájemných kontaktů na vysoké úrovni. A to do takové míry, že zdánlivě nepatrné prohršky proti nim mohly mít významné následky politické, ale i další. Autor dokládá velmi zřetelně, že Říše nebyl jen panovník, tedy král či císař, ale že mezi „sloupy“ jejího trvání neodmyslitelně patřila z hlediska struktury i jeho knížata. Z nich se od počínajícího 13. století postupně vydělovala konstituující se instituce kurfiřtů, která přebírala řadu „ústavních“ povinností a na panovníka vyvíjela tu větší, tu menší tlak (v dané souvislosti je třeba upozornit na soubor prací Armina Wolfa, na nějž bude upozorněno v bezprostředně návazném čísle). Mezi světskými kurfiřty – odhlédneme-li od českého krále, který ale hrál specifickou roli – zaujímal klíčové postavení falckrabí rýnský. Jeho postavení v průběhu doby posilovalo, až se pak ve 14. století, zvláště jeho závěrem, stalo klíčovým. Tehdy na sebe – ještě než získal říšskou korunu (1400) – přechodně strhává vedoucí pozici jako říšský vikář (stačí jen vzpomenout jeho roli v době prvního zajetí Václava IV.). Peltzer sleduje jednotlivé peripetie vývoje, detailně také rozpracovává rozdíly vikářské funkce *vacante imperio* či *absente rege*. A pochopitelně jsou tyto ambice podkládány i dalšími politickými kroky, jako

bylo navazování či prohlubování příbuzenských svazků „na úrovni“ (něco o tom vědí i české dějiny).

Role rýnských falckrabí na říšských sjezdech tvoří další kapitolu. Poučná je širše koncipovaná kapitola o formalitách vládnutí a gest, která doprovázela jednotlivé právní akty i zdánlivě neformální kontakty, a to až do otázek, které se věnují zdánlivě okrajovým, ale v tehdejší světě významným momentům, jako bylo např. oblečení. Kniha je přehledně strukturována a každému většímu samostatnému oddílu patří jeho bezprostřední shrnutí. Bohatých informací se dostává i diplomatikovi (kurfiřtské *Willebriefe*), stejně tak i sfragistikovi, kdy jsou falckrabské pečeti interpretovány jak v obrazu, tak v opisu z hlediska obecně politických potřeb. Že práci uzavírá rozsáhlý, takřka padesátistránkový soupis použité literatury a pramenů (vidíme zde i nevydané jednotliviny), je stejně tak samozřejmé jako jmenný rejstřík (heslu Böhmen patří celý sloupec). Rejstřík věcný nepřichází. Není to však na závadu, protože jasně strukturovaný obsah tu do značné míry vykoná příslušnou službu.

I. Hlaváček

Ulrich SCHLUDI

Die Entstehung des Kardinalkollegiums.

Funktion, Selbstverständnis,

Entwicklungstufen

(= Mittelalter-Forschungen, Bd. 45)

Ostfildern, Thorbecke Verlag 2014, 480 s.,

ISBN 978-3-7995-0537-6.

Tak jako mají církevní dějiny ve středověku mimořádnou obecnou důležitost, tak i kardinálové jako jednotlivci, ale zejména jako kolegium mají výrazný dopad na regionální církve (potažmo na regionální světské struktury v širokém kontextu), zvláště pokud do nich vstupují jako papežští nunciové. Je proto nutno, aby byly tyto fenomény sledovány zřetelně též naší historiografií. V posledních letech lze

upozornit na více prací především německé historiografie k tomuto tématu.¹

Sám pojem (resp. funkce) kardinála jako specifického hodnostáře v katolické církvi je dosvědčen už od raného středověku. Ke vzniku pevně konstituovaného kardinálského kolegia dochází vývojem na sklonku 11. století v úzké souvislosti s tzv. wibertinským papežským schismatem (ravenský arcibiskup Wibert, jako protipapež Kliment III.). Podle Schludiho šlo ovšem o proces, který byl tehdy teprve iniciován, aby k jeho završení došlo za dalšího schismatu, totiž v třicátých letech 12. století za Anakleta II. (1130–1138), resp. Inocence II. (1130–1143). Odráží do značné míry turbulentní poměry uvnitř papežské kurie a snahy o prosazení reformního papežství. Navenek se to týkalo zejména vztahu k římské šlechtě, ale i k říši. Kardinálové trojího řádu (biskupové a jáhnové na jedné a kněží na druhé straně) byli do těchto souperení vtahováni. Papežové se je snažili tak či onak stmelit a získat jejich podporu, tím spíš, že jde o dobu, v níž papežové intenzivně cestovali a byli se svými přívrženci často v každodenním styku.

Tuto historii Schludi detailně sleduje a dokumentuje s až zahrnujícím poznámkovým aparátem. Vedle popisu obecného vývoje jsou víc než dvě třetiny knihy věnovány exkurzům, které mapují průběh voleb jednotlivých papežů od Viktora III. (1086) až k III. lateránskému koncilu (1179). Předchází jim výklad rekonstruující představy 11. století o správném postupu při papežské volbě. Závěrečné repertorium papežských listin od Urbana II. po Inocence II., pokud nesou kardinálské podpisy, je svým způsobem východiskem pro autorovy předchozí výklady, které navazují na významnou stať Hanse-Waltera Klewitzze z roku 1936. Kardinálské kolegium po svém

ustavení či spíše jeho přední představitelé pak při řízení církve postupně získávají (případně na sebe strhávají) různá další práva, ať šlo o kanonizace světců či o každodenní aktivity. Protože se toto divadlo odehrává v poměrně úzkém rámci centra, je pochopitelné, že o nějaké bohemikální vazbě nelze vážněji hovořit. Dvě nevýznamné výjimky uvádím: na s. 122 jde o kontakt blíže neurčeného kardinála Jana s pražským biskupem Menhartem (dle Codexu Udalrici) a na s. 124 o poselství papežského legáta Guidona do českých zemí v 40. letech 12. století podle L. Spätlinga (v *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* – *MIÖG* 66), který ale není v Schludiho seznamu literatury uveden.

I. Hlaváček

Raný novověk

Jaroslav MILLER a kolektiv
Prameny urbánní historiografie do roku 1800. Svazek 1 – Morava
Olomouc, Univerzita Palackého
v Olomouci – Filozofická fakulta 2013,
270 s., ISBN 978-80-244-3593-0.

Jaroslav Miller, čelný představitel bádání o dějinách měst v rané novověké střední Evropě, se ujal koordinace osmnáctičlenného týmu archivářů a muzejníků, který za jeho vedení vydal první díl proponované třísvazkové řady pramenů starší urbánní historiografie. Tato série má postupně zahrnout všechny tři české historické země. Svazek věnovaný Moravě vytvořil metodický a strukturální model také pro publikaci českou a slezskou, zatímco v materiálové části kromě úvodní studie přinesl rozsáhlou evidenci narativních pramenů

1 Tak namátkou lze uvést sborník *Geschichte des Kardinalats im Mittelalter (Päpste und Papsttum Bd. 39)*, Stuttgart 2011, XXIV+608 s., vydáný Jürgenem Dendorferem a Ralfem Lützelshwabem, který ještě Schludi nezná.